

[84]

(רב' יא ד) וכמו כי נתן לכם את המורה לצוקה ,
ויווד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון (יואל ב
כג) וכמו אמרת מארץ רצמח , וצדק משמים
נשקף (תהלים פה ב) *

זרק • כי מי נדה לא זרק (במדבר יט ג)
כמזרקים לפני המזבח (זכריה יד ז) מזוקי כסף
(במדבר ז פד) כלי מזבח המה • גם שיבה זרקה
בו (הוש' ז ט) מלה זאת אמורה בלשון בני אדם •
זרת • זרת ארנו זורת רחבו (שמות כח פז)
ושמים בורת תכן (ישעיה מ ב) • מדת יד •

כי מענינו ומגורו הוא , וכה ענין הפתרון אענה
את השמים , והשמים יענו את הארץ , והארץ
תענה את הדגן , והדגן תענה את ירשאל , השמים
יתנו רביבים לארץ , והארץ רתן פריה , ותענה
זורעה ועובדיה , וירשאל כארבל קט) (הושע
י יד) • יש זורעה אשר איננה זורעה כי אם בלשון
בני אדם , ואורעם בעמים (זכ' י ט) וזרעיה לי
בארץ (הושע ב כה) אור זרע לצדיק (תהלים צו
יא) • זרעו לכם לצדקה , קצרו לפי חסד , ניירו לכם
ניר , ועת לדרוש את יי' , עד יבוא ויורה צדק לכם
(הושע יב) פתרון יורה צדק מגורת יורה ומלקוש

נשלם מחברת זי"ז

אהל מחברת חי"ת

השלישי , אף חבב עמים (דברים לג ג) • נכון
חבב להיות מגורת חביון (חבקוק ג ד) החביאי
(ישע' מב ב) • וכה יהיה פתרונו , בצל ידו החביא
עם קדושו , כדבר הנביא בצל ידי החביאי • • •
באשפתו הסתירני (שם) • פרש ענין למסך ויסך
עלימו , ונכון לתלורת בידך בחובב קט) • ואנשי
פתרון אמרו חובב' לשון אהבה •

חבט • יחבט יי' משבלת (ישעיה כו יב) כי
תחבט ויהך (דברים כד ז) חבט השים (שופטים
ו יא) •

חבל • מתחלק לו' מחלקות : האחד , בשרם
יבוא חבל לה (ישעיה כו ו) חבלי יולדה (הושע יג
ג) צירים וחבלים יאחזון (ישעיה יג ח) חבלים
יחלק באפו (איוב כא יז) הנה יחבל און (תלים ז
פז) שמה חבלהך אמך (שיר ח ה) •

השני , כי אל אל האמר נשאתי לא אחבל (איוב
לד לא) מחבלי' כרמים (שם ב פז) וחבל את מעשה
ידך (קהלת ה ה) וחבל על מפני שמך (ישעיה
י כו) בו לרבו יחבל לו (משלי יג יג) ולאחד קראתי
חבלים (זכריה יא ז) רוחי חבלה (איוב יא א) לא
יחבל רחיים ורכב (דברי' כד ו) חבל חבלני לך קט)
(נחמיה א ו) ואף קרמיק מלכא חבולה לא עברת

חב • חבט חבל הצללת חבק חבר חבט
חבת • חג חבב חגו חגר • חר חרל חוק חדר
חדש • חו חוח חור • חו חוק • חח • חט חטא
חטב חטם חמף חטרי • חי חיל חיק • חך חכליל •
חל חלב חלר חלש חלך חלם חלמיש חלון חלף
חלץ חלק חלש • חם חמד חמל חמן חמס חמץ
חמק חמר חמש , חן חנש חנק חנכ חנמל חנף
חנק • חס חסר חסל חסס חסן חסף חסר , חף
חפו חפן חפץ חפר חפש חפש • חץ חצב חצן
חצף חצר • חק חקר • חר חרב חרג חדר חור
חורש חורק חורש חרס חורף חרץ • חרצב
חרצן חרק חרש חרש חרת • חש חשב חשה
חשך חשך חשל חשמל חשמן חשן חשף חשק
חשור • חת חתך חתל חתם חתן חתף חתר •

חב • מתחלק לג' מחלקות : ראחור , חבי
כמעט רגע (ישעיה כו ז) לשמון בחבי עוני (איוב
לא לג) ושם חביון עונו (חבקוק ג ד) ויתחבא
האדם ואשתו (בראשית ג ה) • לשון מצפונות
[כ"ה משפונות] המה •

השני , והיבהם את ראשי למלך (דניאל א י)
חבלתי חוב ישיב (יהונקאל יח ז) • לשון חוברת
המה •

המבאר

קט) פ' פלת בידך בפסוק אף חובב ראי לחלוחת בפלת חובב חקידמת לה .
קט) רש"י : חבל שם דבר לשון חשתתה וכל וכן חבור מנחם .

[85]

השלישי, וחבר חבר (דב' יח יא) חובר חברים
מחכם (תהלים נח ו) עמדי נא בחברך (ישעיה
מו יב) *

חבש • מתחלק לב' מחלקות: האחד, ביום
חבש יי' את שבר עמו (ישעיה כו) לא אהיר
חבש (ישעיה ג ו) כי הוא יכאבי ויחבש (איוב ה
יח) ומחבש לעצבותם (תלים קמו ג) האף שונא
משפט יחבש (איוב לד יז) וכה פתורנו, הטוב
לרפוא מי שהוא שונא משפט עליון; היתרפא?
לא חבשה (חזקאל ל כא) ולא חבשו (ישעיה א
ו) כולם לשון תרופה וארורה ורפואה וחעלה *

השני, וחבשת להם מגבעת (שמות כט ט)
מבכי נהרות חבש (איוב כח יא) סוף חבוש לראשי
(יונה ב ו) פניהם חבוש בשמון (איוב מ יג) בחבלים
חבשים (חזק' כו כד) • כולם לשון אוירה וחנייה,
ופתרון מבכי נהרות חבש כדו הוא, מימי נבך
חובר נהרות, שם מים עוים חנורי נהרות *

חבת • מחבת ברול (חזק' ד ג) על מחבת
(ויקרא ו יד) ולמחבת ולמרבכת (דה"א כג כט)
לשלם הקרזי באמונה על מעשה החבתים (שם
ט לא) ואם מנחה על המחבת קרבנך (ויק' ב ה) •
חג מתחלק לב' מחלקות: האחד, וחג
האסיף (שמות כג טז) חגי יהודה חגך (נחום ב
א) אכלים ושתיים וחגנים (ש"א ל טז) המין חוגג
(תלים מב ה) לחג את חג הסוכות (זכריה יד יח)
ענין מועד הם *

השני, אסרו חג בעבותים (תהלים קיח כו)
חגים ינקפו (ישע' כט א) • המה הובחים המועדים
למועד יי' • ויתכן להיות העליון מגורתו •
השלישי, יחזו וינועו כשכור (תלים קו כו)
והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא (ישעיה יט יז)
בחקו חוג על פני תהום (משלי ח כו) חק חג על
פני מים (איוב כו י) הישב על חוג הארץ (ישעיה
מ כב) • ענין הקשה הם • ובמחזונה יתארוהו (שם
מד יג) הוא כלי ממלא' חרש, ויתכן להיות מגורת
זה העליון, ויהיה פתורנו כענין מפעל, הוא הברזל
המקיף וסובב ודחוג לחקן בו צורת הפסל *

חגב • ואת החגב למינהו (ויק' יא כב) הוא
שרץ עוף ממין ארבה *

חגור • יונתי בחגור הסלע (שיר ב יד) שכני
בחגור הסלע (ירמיה מט טז) • פתורנו כמו נקיף

(דניאל ו כג) כולם לשון השחתה המה, וחבלים
יחלק באפו (איוב כא יז) גם הוא קרוב לאלה וראוי
להיות סגורתם *

השלישי, חבלתו חוב ישיב (חזק' יח ו) ועל
בגדים חבלים ישו (עמוס ב ח) אם חבל תחבל
(שמות כב כח) כי תחבל אחיך חנם (איוב כב ו)
ובעד נכריה חבלתו (משלי כו יג) • ענין שרבו •
הרביעי, חבלים נפלו לי בנעמיים (תהלים טז
ו) וישלו חבלי מנשה (יהושע יז ח) גורל אחד
וחבל אחד (שם יז יד) משליך חבל בגורל (מיכה
ב ה) יעקב חבל נחלתו (דברים לב ט) • ענין גורל
המה *

החמישי, מלחך וחבלך (חז' כו כז) וכשכב
בראש חבל (משלי כג לד) לקול זעקת חבלך (חז'
כו כח) • אלה הם חבלי הספנות אשר בהן תקון
מלאכתן, חבלים כמשמעו, כמו חבל הכסף (קה'
יב ו) בחבלי אדם אמשכם (הושע יא ד) והשיאו
כל ישראל אל העיר דהיא חבלים (ש"ב יז יג),
וימשכו את ירמיהו בחבלים (ירמיה לח יג) •

הששי, חבלי רשעים עורני (תלים קיש טא)
חבל נבאים ירדים מהבמה (ש"א י ה) • להקת
הנביאים לפי הענין *

השביעי, כי בתחבולות רעשעה לך מלחמה
(משלי כד ו) ונבון תחבולות יקנה (שם א ה) ענין
מועצות המה *

חבצלת • חבצלת השרון (שיר ב א) ותפרה
תחבצלת (ישע' לח א) צה הנותנת ריח כמשמעו •
חבק • ויחבק לו וינשק לו (בראשית כט יג)
מעט חבק דים (משלי ו י) הכסיל חבק את יריו
(קהלת ד ה) ועת לרחק מחבק (שם ג ד) • ענין
דבק המה, פתורנו כפי ענינו *

חבר • מתחלק לב' מחלקות: האחד, חבר
אני לכל אשר יראוך (תלים קיש טג) וארח לחברה
(איוב לד ח) חברת אשה אל אחתה (שמות כג)
ויחבר (שם לו י) כל אלה חברו (בראשית יד ג)
אתחבר יהושפט (דה"ב ד לה) וכל בית ישראל
חברו (חזקאל לו טז) •

השני, חבורה תחת חבורה (שמות כא כה)
חבורות פצע (משלי כ ל) נמקו חבורתי (תל' לח
ו) ענין שרש המה, ונראה כי מגורתו ונמר
חבורתיו (ירמיה יג כג) •

חדק • שונם כחדק (מיכה ז ד) כמשנת חרק (משלי סו יט) ממני סירים, וקמסונים וחדים, וחרולים, ואשדים, וקוצים, וורדרים, וסלונים ובאושים, וברקנים המה •

חדר • מן החדר חבוא סופה (איוב לו ט) היא חרב חלל הגלל החדרת להם (יחזק' כא יט) יבא החרדה (בראשית מג ז) •

חדש • מתחלק לב' מחלקות: הראה, חדשים לבקרים (איכה ג כג) חדשים גם ישנים (שיר ז יד) ותחדש פני ארמה (תלים קיד ל) מלך חדש (שמות א ח) לב חדש (יחזקאל יח לא) • השני, החדש הזה לכם (שמו' יב ב) חדשים ומועדים (ישעיה יד) • לשון ירחים הם •

חן • מתחלק לב' מחלקות: האחד, מחזות דעי אתכם (איוב לב ו) יחזה דעת (תלים יט ג) ואחיות אודין (רנאל ה יב) החוני (שם ב ו) • ענין הגדה המה:

השני, חות יאיר (במדבר לב מא) וחזיתיהם (שם) ענין כפרים הם •

חוח • ובחוחים (ש"א יג ו) מיני שיחים ובורות תחתים, כמשמשו:

חור • חור כרפס ותכלת (אסתר א ו) לא עתה פניו יחורו (ישעיה כפ כב) ואורגים חורו (שם יט ט) ענין לונן המה, וכל לנן בלשון ארמית דקר • וכבר אמרנו ונקדמה מלה זאת במחברת חר קסא, ולא השניתיה כי אם עקב הווא"ו אצ"פ שאין הווא"ו יסוד •

חז • מתחלק לארבע מחלקות: האחד, חזון נראה אלי (רנאל ח א) במחזה (בראשית סו א) חזיונות (יואל ג א) שמאל בעששו ולא אחז (איוב כ ט) ענין ראייה ומבט המה:

השני, אל מחזו חפצם (תלים קו ל) [ומחזה אל מחזה (סב) (מ"א ז ד)] וחזותכם את שאול (ישע' כח יד) בית אבנים חזוה (איוב ח יז) ועם שאול עשיו חזוה (ישע' כח טו) ענין גבול המה • השלישי, חזוה התנופה (שמו' כט כו) עושה

הסלעים (ישע' ז מט) וחזי הכפים (איוב לו ו) ולא נודע אם הווא"ו יסוד אם אין, ויש וז"ל במלים נאחזים ויש אשר יוצאים, הנם כתובים במחברת ו"ז, והזוין היוצאים מהמל' לז"י כי נמצאו נעדרים מהמלים הנגזרים מגורתם לא נודע יסודתם •

חגר • חגורי אוור (יחזק' כג טו) חגרת שק (יואל א ח) ויתגר אתו באבנש (ויקרא ח ז) לשון אוירה המה •

חד • מתחלק לד' מחלקות: האחד, ורבר חד את אחד (יחז' לג ל) פתרון חד כאחד, ומגורתו לאתונא חד שבעה (רנאל ג יט) די רנאל חד מנהון (שם ז ג) בשנת חדה (שם ז א) • ומלבר אלה יש מלים בלשון עברית, אשר נראים מגורת חד כמו יחור, ויענו כל העם יחורו (שמות יט ח) • וכמו את בנך את יחידך (בראש' כב ג) • כמספר על היחיד (זכריה יב י) • ומיד כלב יחידתי (תלים כב כא) • ונראים המלים האלה כי הידין אינם יסוד, ואל יחד בימי שנה (איוב ג ו) יוכיח •

השני, תחרוהו בשמחה (תהלים כא ו) ויחד יתרו (שמות יח ט) כי חדות י"ה הוא מעולם (נחמיה ח י) עו חדרוהו במקומו (דה"א טו כו) ענין משוש המה •

השלישי, חור חידה (יחזקאל יז ב) אפתח בכנור חדתי (תהלים סט ה) החידה חרתה לבני עמי (שופט' יד טו) דברי חכמים וחדתם (משלי א ו) ענין דומיות קרוב ממשל המה •

הרביעי, חרב חדה (יחזק' ה א) וחדו מואבי ערב (חבקוק א ח) ברזל בחרל יחד (משלי כו יז) חדתיו חדריו חדש (איוב מא כב) • ענין לשישה המה: ויש בלשון ארמית, חדרוהו ודרעוהו די כסף (רנאל ב לב) וחדוהו בלשון ארמית חרף •

חדל • חדל בני לשמע מוסר (משלי יט כו) והחדל יחדל (יחזקאל ג כו) כי לא יחדל אביון (דבר' סו יא) לשון מניעה • ויתכן להיות מגורתו יושבי חדל (ישעיה לח יא) חדל ממנו (שמות יד יב) •

המבאר

קסב) רש"י: מחזה לשון קצת ומסמך כן פתרו וחברו אצל מחז חפצם, וכל חזות שבלשון משנה כן הוא וכו'. ויחזק' אף הוא תרגמו וז"ל לקבל זה, וכן הביאו רש"י במחזו חפצם, מחזו חפצם. מחזו לשון נביל ומסמך חבירו עם וחזותכם את שאול • ע"כ. אמנם דע הקורא כי הפסוק ומחזו על מחזו חסר בכל הכ"א אשר לפני, והוספתי אותו לפי דבריו רש"י ל"ל.

קסא) בכל החזקות מלבר העתקת וזין כתיב במחברת ה"ו, ונס בה נראה כי נחשק בידו י"ש שבב וכן נכון • עיין להלן בפרש חר • מכאן נראה ברור כי מחזם מור כל השושים הששים ראשונה במחברתו, והשלישים והרביעים אחרתם. לא כסדר נוסח האמברני, לחזותו אמר כאן בפרש וכו' בר אמרנו ובקדמה וכו' ולא השניתיה וכו' • עיין בדברני בהקדמה.

[87]

הענין יורה על המלה כמשמשו, למען שמי אאריך
אפי ולמען תהלתי אסלה לך.

חטף • יחטף עני (תהלים י ט) וחטפתם
לכם (שופטים כא כא), יחטף עני ואביון, כמו
ישרוף.

חטר • ויצא חטר מגוע ישי (ישעיה יא א)
חטר גאון (משלי יד ג) לשון שבט הוא כמשמשו.

חזי • מתחלק לב' מחלקות: האחד, חיים
וחסד (איוב יב) חי חי הוא יודך (ישעיה לח יט)
כי למחיה (בראש' מה ה) ודי הוא צנא החז
מחא קסה (רניאל ה יט) אלמנות חיות (ש"א ד
ג) לא יחיה דוד (ש"א כו יא) כולם לשון חיים.

וגם אלה מגורת חיים, וחיים בקדשים (איוב
ל יד) וחיות באור תראה (שם לג כח) חית עניך
(תהלים ער יט) וחיותו לממתיב (איוב לג כב)
והחמתו חיתו לחם (שם לג ד) ענין נפש חיה.
וגם אלה מגורת חיים בלשון שבועה, וישבע בחי
העולם (רניאל יב ז) חי י' וחי נפשך (ש"א כה
כו) חי פרעה (בראשית מב טו) חי אלהיך דן,
וחי דרך באר שבע (עמו' ח יד) • ויש חיים בלשון

תרופה, כאלה, וימרחו על השחיין ויחי (ישעיה
לח כא) האחיה מחלי זה (מ"ב ח ח) במחנה ער
חיותם (יהושע ח ד) אל נחש הנחשת וחי (במ'
כא ט) ונרפא • ויש חי אשר איננו חי, הבשר
החי (ויקרא יג טו) בשר מבשל כי אם חי (ש"א
ב טו) ומחית בשר חי (ויקרא יג י) חיות קטנות
עם גולות (תהלים קד כה) ואת כל נפש החיה
הרמשת (בראשית א כא) ותבוא חיה במו ארב
(איוב לו ח) חיתו שדי (תלים קד יא) וארבע חיון
רברבין (רניאל ז ג) ואורי חיות רביעיא (שם ז ו)
שוב אשוב אליך כעת חיה (בראש' יח י) למועד
הזה כעת חיה (מ"ב ד טו) ענינם שנה האחרת
שנה הבאה, מלה זאת רבירה כלשון בני אדם
ויתכן להיות בענינם ואמרתם כה לחי (ש"א כה
ו) לשון ברכה הוא, כאשר יבקר האדם אודהו
ביום שמחתו ומברכו ואומר: גם לשנה, ולשנים
רבות, ויש מהפותרים אשר אומרים מיושבי

חזוים (זכריה י א) •

הרביעי, ודרך לחזיו קולות (איוב כח כו) •
חזק • חזק ונתחזק (ש"ב יב) חזקים כראי
מוצק (איוב לו יח) •

חח • מתחלק לב' מחלקות: האחד, חח ונזם
(שמות לה כב) ושמתיו חחי באפק (מ"ב יט כח) •
השני, חוח עלה ביד שחור (משלי כו ט) •
כשושנה בין החוחים (שיר ב ב) לשון קמשונים
הם •

חט • מתחלק לב' מחלקות: האחד, חטה
ושעורה (דברים ח ח) חטין ושעורים (יהונתן ד
ט) בחטי מית (שם כו יז) •

השני, כחוט השני שפירוחך (שיר ד ג)
והחוט המשולש (קהל' ד יב) חוט השני (יהושע
ב יח) אם מחוט ועד שרוך הנעל (ברא' יד כג)
ואשיא יחוטו (עזרא יב) ענין פתיל המה קסד) •

חטא • מתחלק לב' מחלקות: האחד, תחטאני
באונב ואטעה (תל' נא ט) וחטא את רבית (ויק'
יד נב) ויחטאנו הלויים (במדבר כ כא) ענין שוהר
הם •

השני, כי אין אדם אשר לא יחטא (מ"א ח טו)
וחטאתי נגדי תמיד (תלים נא ה) וכעבות הענלה
חטאה (ישעיה יח) לשון שגגה הם, ונראה
כי מגורתו כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא
(שופט' ד טו) והייתי אני ובני שלמה חטאים
(מ"א א כא) שועים [נ"ל רנועים] ושוגים,
ומגורתו אנכי אחטנה (בראש' לא לט) השגויה •
אנכי השגיתיה לי והשלמתיה קסד) • והפותרים
אומרים לשון סבל ועמל, ונראים כי מגורת חטא
אשר פתורנו שגגה המה, אע"פ שקצות המלים
גרועי אלפין אחר ענין אחד נומים יחדו •

חטב • מתחלק לב' מחלקות: האחד, בנותינו
כוויות מחטבות (תהלים קד יב) חטבות אטון
מצרים (משלי ז טז) לשון גובה ומעל המה •
השני, לחטב עצים (דברים יט ה) וחטבי
עצים ושאי מים (יהושע ט כג) נורת עצים •
חטם • ותהלתי אחטם לך (ישעיה מח ט)

המבאר

קסח) בנפחת וריא לא נמצא חטסוק החז בכאן. אבל חובר
עם פסוק ויחי עזי לנצח [תלים פט י] בשרש ח' בחדדי, לאמר
כי שרשם ח' אורח ח'ית' לבד, אבל נראה כי טעות חטסוק
הוא •

קסג) וכן דעת רש"י שם: יחוטו לשון פתיל כמו אם מחוט
[בראשית יד כג] שהם חוטפים ומחברים וכתלים זה עם זה •
עכ"ל • ולא חזירי מהם •
קסד) פי' אנכי חשבתיה לשגגה שלי ואנכי שלמה תפירתה.

לחול במחולות (שופטים כא כא) על מחלות (קט)
(תלים פח א) בחולך בחליל (ישעיה ל כש) הם נלי
שיר וזמר .

הרביעי, חליתי פניך בכל לב (תלים קיט נח)
חלו נא פני אל (מלאכי א ט) ויחל משה (שמות
לב יא) רבים יחלו פני נדיב (משלי יט ו) חל נא את
פני יי' אלהיך (מ"א יג ו) ופני יי' לא חליתי (ש"א
יג יב) .

החמישי, אִבֵּן חֲלִינוּ הוא נשא (ישעיה נג ד)
גם כל חלי וכל מכה (דברים כח סא) ואני דניאל
נהייתי ונחליתי (דניאל ח כו) נחלו לא יועילו (ירמיה
יב יג) ולא נחלו על שבר יוסף (עמוס ו ו) מחוללת
תנין (ישעיה נא ט) החליתי הכוחך (מכה ו יג)
אשר חלה יי' בה (דברים כט כד) ואין חלה מכם
עלי (ש"א כב ח) לשון מדה .

הששי, חל כולדה (ירמיהו כד) כי חלה גם
ילדה (ישעיה סו ח) הרינו חלנו (שם כו יח) לא
חלתי ולא ילדתי (שם כג ד) לשון צורים המה;
ויש חל קרוב לענין מגור ומורא, מפניו יחלו
עמים (יואל ב ו) הכיתה אתם ולא חלו (ירמיה ה
ג) ויחל מאד מהמורים (ש"א לא ג) ותתחלה
המלכה מאר (אסתר ד ד), אם מפני לא תחילו
(ירמיה ה כב) .

השביעי, חלתי חרב (ישעיה כג ג) כמו חללים
(במדבר כג כד) ורבו חללי יי' (ישעיה סו טז) .
השמיני או חללת יצועי עלה (בראש' מט ד)
ויחללו את שם קדשי (חזקאל לו ד) ואחלל שרי
קדש (ישעיה מג כח) כי איד יחל (שם מח יא)
בין הקדש ובין החל (ויקרא י י) והוא דרך חל
(ש"א כא'ו) חללה לך (ברא' יח כה) חול כמשמעו .
החשיעי, יחלו על ראש יואב (ש"ב ג כש),
וסער מתחולל על ראש רשעים יחל (ירמ' כג יט) .
העשירי, תחלת דבר יי' (הושע א ב) אחל תת
סורך (דבר'ב כה) אתה החלות (שם כד) היום
החליתי לשאל לו באלהים (ש"א כב טו) החל וכלה
(שם ג יב) הוא החל (בראשית י ח) ויחל נח (שם
ט ז) וענינו החלו כחות (ש"א ג ב) . ענין ראשית
המה .

כפרים היה, וגורתי חי מחזותיהם (במד' לב מא)
חות יאיר (שם) . והמראה הראשון קרוב ממנו
לענין ולפתרון, נראים המראות האלה כי מגורת
חיים הנח, אבל הענינים ישו אותם כמעט' מני
הדרך :

השני, גער חית קנה (תהלים סח לא) וחזית
פלשתים חנה (ש"ב כג יג) ענין פסטר וצבא .

חיל . חל גדול (מ"ב ו ו) חילי הנדול (יואל ב
כה) על פקודי החיל (במד' לא יד) לשון צבא המה י
ימין יי' רוממה ימין יי' עשה חיל (תלים קיח טו)
וחילים יגבר (קהלת י י) שיתו לבכם לחילה (תהלים
מח יד) לשון כח ואונים [נ"ו ועוצם] המה .

חיק . אל חיק אמתם (איכה ב יב) נתתי שפחתי
בחיקך (בראשית טו ה) ויוציאה מחיקו (שמות ד
ו) ושחר בחק (משלי כא יד) אל חיקו (שמו' ד ו) .

חך . מתחלק ל' מחלקות . האחד, וחכיתי
ל'י' (ישעיה ח יז) אשרי כל חוכי לו (שם ל יח)
וכחכי איש גדורים (הושע ו ט) אשרי המחנה (דני'
יב יב) ואליהו חכה את איוב בדברים (איוב לב ד)
לשון תחלת המה .

השני, כל משליכי ביאור חכה (ישע' יח ח) כלה
בחכה העלה (חבקוק א טו) הוא כלי חריג אשר
יצוד בו .

השלישי . חכו ממחקים (שיר ה טז) וחכך
כין הטוב (שם ו י) כי אמת יהנה חכי (משלי ח ו)
וחלק משמן חכה (שם ח ג) .

חכליל . חכלילי עינים מיון (בראש' מט יב)
למי החללות עינים (משלי כג כש) ענין אדם המה .
חל . מתחלק לש"ו מחלקות : האחד, ישועה
ישות חומות וחל (ישע' כו א) חל וחומה (איכה
ב ח) ובאו במעירות צרים ובמחלות עפר (ישעיה
ג יט) בחל יורעאל (מ"א כא כג) ענין גאיות ושוחי
עמק העשויות סביבות החומה .

השני, וחלי כחם (משלי כה יג) ותעד נומד;
ותחיתה (הושע ב טו) כמו חללים (שיר ו ג) ענין
עגולים המה .

השלישי, תח חליל (ישע' ה יב) ושרים כחללים
(תלים פו ו) והעם מחללים בחללים (מ"א א ט)

המבאר

קטו' רש"י : פסח . פטר בבקן מחלות . ועלמות . נחית . דירון . כלם שפית
כל' וזמר' הם . ועשיית הסופר היתה לפי שיר הראוי לאותו הכלי . ע"כ .

חלם • מתחלק לב' מחלקות : האחד, הנה חלמתי הלום (בר' לו ט) היינו כחלמים (תה' קכו א). השני, וחלמתי והחייני (ישע' לח טו) יחלמו בנידם ירבו בבר (איוב לו ד) אם יש טעם בריר חלמות (שם ו ו) כולם לשון גודל ורובו המה. ופחרון אם יש טעם בריר חלמות כה הוא לפי הענין היש טעם ודעת בריר איש משתגע ברברי (נ"ו ברבוי) הבליז.

חלמיש • חלמיש למעינו מים (תהלים קיד ח) ושמן מחלמיש צור (רב' לב יג) מצור החלמיש (שם ח טו) ענין צור אמיץ (נ"ו ואומץ) •

חלון • נשקפה בעד החלון (ש"ב ו טו) משגיח מן החלונות (שיר ב ט) לשון כיון (רב' ויא). **חלף** • מתחלק לב' מחלקות : האחד, או חלף רוח ויעבר (חבק' א יא) חלף הלך לו (שיר ב יא) יציץ וחלף (תלים צ ו) ויחלף ולא אבין לו (איוב ט יא) וחלפת משכם והלאה (ש"א י ג) כלבוש תחליפם ויחלפו (תלים קב כו) יחלפון עלוהי (דני' ד יג) ענין מעבר המה.

השני, חלפת בגדים (שופטים יד יב) ותחלף אה משכרתי (ברא' לא מא) לא יחליפנו (ויקרא כו י) עד בוא הליפתי (איוב יד יד) חליפות וצבא עמי (שם יו) ענין תמורה המה.

חליץ • מתחלק לה' מחלקות : האחד, חלוצים תעברו (דברים ג יח) ואנחנו נחלץ חשים (במד' לב יז) ענין שנס המה.

השני, המחלצות והמעשפות (ישעיה ג כב) והלבש אתך מחלצות (זכריה ג ד) וקח לך את חלצתו (ש"ב ב כא) ענין מלבוש המה.

השלישי, מחלציץ יצאו (בר' לה יא) והאמונה אזור חלציו (ישעיה יא ד) אזור נא כנבר חלציך (איוב לח ג) ידיו על חלציו כילודה (ירמיה לו י) הרביעי, וחלצה נעלו (דבר' כה ט) וחלצו את האבנים (ויקרא יב כ) ילכו לבקש את יי' ולא ימצאו חלץ מהם (הושעה ו) פחרונו סר מעליהם : החמישי, חלצה נפשי (תלים ו ה) חלצני יי' מאדם רע (שם קמ ב) יחלץ עני בעניו (איוב לו

העשתי עשרה, אל מחללך (רב' לב יח) ותחולל ארץ ותבל (תהלים צ ב) ולפני גבעות חוללת (איוב טו ז) באין תהמות חוללתי (משלי ח כד) חללה ידו נחש ברזח (איוב כו יג) הרפאים יחללו (שם כו ז) ענין בריאה המה.

השנים עשרה, ויהל עוד שבעת ימים אחרים (בראשית ח י) ותחולל אונים אנדה (משלי יא ז) הן תחוללנו נכובה (איוב מא א) הן תחוללתי לדברייכם (שם לב יא) מה אוהל ליי' עוד (מ"ב ו לג) ויהלו לקים דבר (יחזקאל יג ו) ויהלו מעט ממשא מלך שרים (הושע ח י).

השלוש עשרה, וכחול ימים (תלי' עח כו) ושמחי את זרעך כחול הים (בראש' לב יג) ויהי כחול זרעך (ישע' מח יט) וכחול ארבה ימים (איוב כט יח). הארבע עשרה, חלה תרימו תרומה (במד' טו ד) על חלות לחם (ויקרא יג) ענין ענות הם. החמש עשרה, סיר אשר חלאתה בה (יחזקאל כד ו) ולא תצא ממנה רבת חלאתה (שם כד יב) ענין וזהם.

חלב • מתחלק לג' ענינים : האחד, ודי חלב עזים (משלי כו כו) בחלב אמו (שמות כג יט) יין וחלב (ישעיה נה א) מיץ חלב (משלי ל לג) • השני, כל חלב וכל דם (ויק' ג יז) חלבו האיליה (שם ג ט) חלב ודם (יחזקאל מד ו)

השלישי, כל חלב יצרה (במדבר יח יב) חלב חמים (תלים קמו יד) ואכלו את חלב הארץ (ברא' מה יח) ביין חלבון קסו (יחזקאל כו יח) ענין טוב כמשמעו.

חלד • חלדי כאין נגדך (תלי' לו ו) ומצהרים יקום חלד (איוב יא יז) זמן האדם וימי חיי הגלו. [נשמת החלד והעכבר (ויק' א כט) מין שרץ הוא].

חלט • אין למלה זו דמיון בתורה, ופירושה כפי ענינה ויחלפו הממנו (מ"א כ לג) כמו חשפה ממנו קסו).

חלץ • ונפל בעצומיו חלכאים (תלים יז) ענינו לחלכה יצפנו קסו (שם יח) עליו יעוב חלכה (שם י יד) ענין נמוכים ומרודים.

המבאר

קסו) רש"י : יין חלבון יין לבן מבושל. ומפסח חביו עם חלב חשים. קסח) נראה מכאן כי בתוך המסכתא אשר לפני מנחה היה כתוב וחלצונו פסגו, כמו בנפסחת קניקוס וירודסו.

ל מא) ובחשא יחמחני אמי (חלים נא ו) הנחמים
באלים (ישע' נו ה) בכל יחם הצאן (ברא' ל מא).
הששי, ברה חממה (שיר ו י) וזהה אור הלבנה
כאור החממה (ישעיה ל כו) ענין חרסה ולשון
חמום הוא *

השביעי, חומה היה עלינו (ש'א כה מז) אני
חומה (שיר ח י) חומת בת ציון (איכ' ב ח) חומתך
נגדך חמיר (ישעיה מז מז) לשון שור המה.
השמיני, הנה חמך עלה תמנחה (בראשית
לח יג) וזהה שלחה אל חמיה (שם לח כה) *
התשיעי, וחמת מים (שם כא די) ויכלו המים
מן החמת (שם כא מז) *

חמד * כי חמדות אתה (דניאל ט כג) נהנו
מחמדיהם (איכה א יא) *

חמל * ויחמל על עמו (יואל ב יח) בחמלת
י' עליו (ברא' יט מז) אשר חמל העם על מיטב
הצאן והבקר (ש'א טו טו) ענין רחמים *

חמן * והנחתי את חמניכם (ויקרא כו ל) ואת
החמנים (ד'ב י די) ענין במות ואשרות המה *

חמס * מתחלק לב' ענינים. האחד, חמס
ושד (ירמיה ו ו) חמסו ושאריו על בבל (שם נא
לח) וחמאי חמס נפשו (משלי ח לו) כולם ענין
מעשקות הם *

השני, ויחמוס כנן שכו (איכה ב ו) ויחמוס
כנפן כסוד (איוב מז לג) נגלו שולך נחמסו עקבך
(ירמיה יג כב) * ענין השחתה המה *

חמץ * מתחלק לד' מחלקות. האחד, חמוץ
גגרים מבצה (ישעיה סג א) כמו ארום :
השני, כי יתחמץ לבני (תהלים עג כא) אשרו
חמוץ (ישע' איו) מכף מעול וחמוץ (תה' עא ד) *
השלישי, חמץ יין וחמץ שכר (במדבר ו ג)
כחמץ לשנים (משלי י כו) חמץ על נחר (שם כה
ך) כמשמעו *

הרביעי, חמץ תאפניה (ויקרא כג י) בליל חמץ
(ישעיה ל כד) כל מחמצת (שמות יב ד) לשון
שאור וחמץ המה *

חמקי * ודודי חמק עבר (שיר ה ו) חמקי
יריךך (שם ו ב) עד מתי תתחמקין (ירמיה לא
כב) ענין עגול וסביב *

חמר * מתחלק לששדה מחלקות : האחד,
חמרמו מעי (איכה ב יא) פני חמרמו (איוב פז

טו) ועצמתך יחליץ (ישע' נח יא) צדיק מצדה
נחליץ (משלי יא ח) ענין הצלה *

חלק * מתחלק לג' מחלקות : האחד, חלקי
י' אמרה נפשי (איכה ג כד) כי חלקי י' עמו (דב'
לב ט) סלע המחלקות (ש'א כג כח) *

השני, חלקו מחממת פיו (חלים נה כב) ואנכי
איש חלק (ברא' כו יא) בחלקי נחל חלקך (ישעיה
נו ו) חלקי אבנים מן הנחל (ש'א יז מ) מחלקי
פמיש (ישעיה מא ו) שפת חלקות (תהלים יב ג)
ועל חלקת צואריו (בראשית מז מז) כחלקלקות
באפלה (ירמיה נג יב) וחלק משמן חכה (משלי
ג ג) כי החלקי עליו בעיניו (חלים לו ג) אמרה
החליקה (משלי ב טז) ופתרון בחלקי נחל חלקך, כה
הוא, מאבני נחל הנבחר אבנים חלקות ראיות
להקים מהם אבן משכית, וצלמי תעוועים הם
הם חלקך וגורלך, להם שפכת נסך העלית מנחה *
השלישי, חלקת השדה (בראש' לג יט) בחלק
זרעאל (מ"ב ט י) ואכלה את החלק (עמוס ו ד)
עתה יאכלם חרש את חלקיהם (הושע ה ז), וכה
פתורנו, הנה חרש גא ויאכל אותם עב שדותיהם
ולחמם וקצירם, חלק ענין שדה *

חלש * החלש יאמר גבור אני (יואל ד י)
ויחלוש יחושע (שמות יז יג) ואין קול ענות חלושה
(שם לב יח) חלוש על גוים (ישעיה די יב) ענין
שבר המה *

חם * מתחלק לש' מחלקות. האחד, חמת
תנינם יינם (דברים לב לג) אשר חמתם שחה ורחי
(איוב ו ד) חמת עכשבו (תלים קמ ד) ענין ראש
ולענה המה *

השני, חמת מלך מלאכי מות (משלי טו יד)
ולא יעיר כל חמתו (תהלים עח לח) חמה אין לי
(ישעיה כו ד) לשון קצף *

השלישי, ברחץ הליכי בחמה (איוב כט ו) ויקח
חממה וחלב (בראשית יח ח) חלקו מחממות פיו
(תה' נה כב) חממות כמשמעו *

הרביעי, חמותי ראיתי אור (ישעיה מד טו)
כחם היום (בראשית יח א) חם השמש ונמס
(שמות טז כא) ומגו כנשי יתחמס (איוב לא ד)
בחמו נדעכו ממקומם (שם ו י) לשון סכן המה *
החמישי, ויחמו הצאן (בראשית ל לש) ויחמץ
בבאן לשחות (שם ל לח) לייחמנה במקלות (שם

פז) יהמו יחמרו מימיו (תלים מז ד) *

השני, והחמרה בחמר (שמות ב ג) והחמור
היה להם לחמור (בר' א ג) בארת חמר (שם די י) *
השלישי, כרם חמר (ישעיה כו ב) ויין חמר
(תלים עה ט) חמרא שחא (דניאל ה א) לשון יין *
הרביעי, זרע חמר שערים (ויק' כו מז) מעשר
החומר הבת, ועשירת החמר והאיפה, אל החמר
יהיה מתכנתו (יחזקאל כה יא) ענין מדה המה *
החמישי, חמרים חמרים (שמות ח י) חמר
מים רבים (חבקוק ג טו) בלתי החמור, חמור
חמרתים (שופטים טו טו) לשון ערימות *
הששי, יששכר חמר גרם (בראשית מז יד)
חמור יחומים ינהגו (איוב כג ר) *

חמש * מתחלק לב' מחלקות: האחד,
וחמשים עליו (שמות יג יח) ואם תעברו חמשים
(חושע א יד) ויתכן להיות מגודתו ויכהו אל
החמש (ש"ב ד ו) מקום התגורה *

השני, חמש וששים (בראשית ה כה) וחמש
את ארץ מצרים (שם מא לד) ונתתם חמישית
לפרעה (שם מז כד) וחמישתו יוסף עליו (במדב'
ה ז) ענין מנין המה *

חן * מתחלק לב' מחלקות: האחד, חן
ובכור יחן יי' (תלים פד יב) לוית חן (משלי ד יט)
ויתן חנו (בראשית לט כא) חנינה (ירמ' מז יג) *
השני, היא קרובה לראשונה חנני אלהים חנני
(תה' נו ב) חנוני (איוב יט פא) חנון ורחום (תה'
קמח ד) ויחנוני ויאמר (איוב לג כד) לשון רחמים *
השלישי, וחננים עליו (במדבר ב ה) חנה
מלאך יי' (תלים לד ח) מה נחנת בבא לך חבליים
קע (ירמיה כב ג) כי אלהים פור עצמות חנק
(תלים נג ו) הנמחנים אם במבצרים (במדבר יג
יט) ענין שכונה המה * ופתרון עצמות חונק *
עצמות האויב החונה עליך: מלה זאת מהמלים
הנהולקים לשנים קטא) *

חנמי * מתחלק לב' מחלקות: האחד *
חנמה פגיה (שיר ב יג) לחנש את אביו, ויחנושו
הרפאים (בר' ג ב) ימי החנמים (שם ג ג) *
רשני, חנשין מלה חמר ומשח (עזרא ו ט)

כמו חשין *

חנך * חנך לנער (משלי כב ו) וירק את
חניכיו (בראשית יד יד) חנכת המזבח (במדבר ז
י) ולא חנכו, ואיש אחר יחנכנו (דברים כ ה) *
חנם * כי חנם שמנו לי שחת רשתם (תלים
לה ו) ויצאה חנם אין כסף (שמות כא יא) *
חנמל * ושקמיותם בחנמל (תהלים עה מז)
הוא קרח וסער, הקרח החזקה והפליאה לפי הענין
כמשמעו *

חנף * לעשות חנף (ישע' לב ו) ולא תחניפו
את הארץ (במ' לה ג) והארץ חנפה תחת ישיבה
(ישעיה כד ה) אחזה רעהו חנפים (שם לג יד) *
חנק * ותבחר מחנק נפשי (איוב ז טו) ומחנק
ללבאותיו (חנכים ב יג) חניקה כמשמעה *

חס * מתחלק לשתי מחלקות: האחד, חוסה יי'
על עמך (ויאל ב יז) לא חסה עליך עין (יהו' פז ה)
יחס על דל (תה' עב יג) ועינכם אל תחס (בר' מה כ)
ותחס עליך (ש"א כד יא) אחת חסתה על הקיקון
(ינה ד י) אל תחוס עינכם (יהו' ט ה) ענין חמלי *
השני, באו חסר בצלי (שופט' ט טו) מחסה
מזרם (ישע' כה ד) לחסות תחת כנפיו (רות ב ב)
צור חסיו בור (דב' לב לו) אלהי צורי אחסה בור (ש"ב
דב ג) וישמחו כל חסיו בך (תהלי' ה יב) מושיע
חוסים (שם יז ו) * וכה פתרונו הפלה נא חסדך
אל המושיע חוסים מיד מתקוממים *

חסד * מתחלק לב' מחלקות: האחד, חסרי
יי' (תהלים פט ב) חסדך יי' מלאה הארץ (שם
קיש סד) כי חסיד אני (ירמיה ג יב) *
השני, הוא תראה את ערותו חסד הוא (ויק'
ד יז) פן יחסדך שמע (משלי כה י) חסד אל כל
היום (תלים נב ג) * ענין קלוק המה *

חסל * כי יחסלו הארבע (דברים כה לה)
ויתר הילק אבל החסיל (ויאל א ד) ענין ארבה הוא *
חסם * אשמה לפי מחסום (תה' לט ב) לא
תחסם שור ברישו (דבר' כה ד) וחקקת היא את
העברים (יחזקאל לט יא) * ענין סתימת [נ"ו]
סגירת] פה ואף, הפה שלא ישעם, והאף
שלא יריח ריח הפגרים קעב) *

המבאר

פתרו פנחם, ודונש פתרו אותו כמו חנוך לנער על פי ררכו
וכ"ף של חנוך הוא יסוד במלה כח"ף של חנוך. קעב) רש"י:
ופנחם פתרו בספרי יחסמו את אפם מלהריות ריח הפגרים.

קע) רש"י: ומפחם פתרו נחנת לשון חנה. אבל דונש פתרו
אחרו לשון חן. ע"כ. ענין לעיל בשרש אב ח ח צד 43.
קעא) רש"י. עצמות חונק החוננים עליך וירושלים וגו' וכן

חפש • מתחלק לב' מחלקות : האחד , יצא לחפשי (שמות נא ב) במתים חפשי (תלים פח) כי לא חפשה (ויק' יט כ) לשון [נ'ו ענין] דרור • השני , בבגדי חפש (חזקאל כו כ) וישב בבית החפשי (מ"ב טו ה) •

חפש • מתחלק לב' מחלקות : האחד , חפש כל חררי בשן (משלי כו) אחפש את ירושלים בגרות (צפניה א יב) ויחפש בגדול החל (בראש' מד יב) ענין חקירה •

השני , ויתחפש שאול (ש"א כח ח) ויתחפש באפר על עיניו (מ"א ד לח) התחפש ובא במלחמ' (שם כב ל) ויתחפש מלך ישראל ויבא במלחמה (שם) אנשי פתרון החליפו בה , והוסיפו ואמרו • אתחפש ואבא במלחמה : ונראה המלים כי הם עומדים ונפתרים כמשפסם , וכה פתרון הענין , אמר מלך ישראל למלך יהודה : ויתחפש ובא במלחמה , השיבו מלך יהודה • ואחז לְבָשׁ בגדי (שם) ואם איננו כה איפוא תשובתו או מה ענהו • וכמהו ברב כח יתחפש לבושי כפי כתנתי יאורני (איוב ל יח) •

חץ • מתחלק לה' מחלקות : האחד , חצי צבור שנונים (תהלים קד ד) חציו כנבור משכיל (ירמיה נ ט) ויצא כנרק חצו (זכריה ט יד) כוננו חצם על יתר (תלים א ב) • בני קשת המה •

השני , קעד אף חצצך יתהלכו (שם עו ח) ויגרם בחצץ שני (איכה ג טו) ואחר ימלא סידו חצץ (משלי ד יז) • ענין אבנים המה •

השלישי , מקול מחצצים קעה (שופטים ה יא) ויצא חצץ כלו (משלי כו) • פתורם לפי ענינם , סדרים ומערכות , וכה פתרון מקול מחצצים , מקום מערכת המלחמה ומסדרי קרב מקום הנורא [נו"ל המורא] שם יתנו צדקות ה' •

הרביעי , חצות לילה (תהלים קיש סב) אשר חצה משה (במדבר לא מב) חצי הידיעה הערפת (שמות כו) יתצוהו בין כנענים (איוב מ ל) ער צואר יחצה (ישע' ל כח) ומספר חרשיו חצצו (איוב כא כא) בחצי ימיו יעובנו (ירמ' יז יא) והוא בנה חיצ' (חזקאל יג י') •

חסן • חסן ישועת (ישעיה לג ו) והיה החסן לנערת (שם א לא) בְּרִקְקָה חסני (דניאל ד כו) מלכותא חסנא (שם ב לו) ענין חוקה ומעוז המה •

חסק • מתחלק לב' מחלקות : האחד , רק מחספס (שמות טו יד) כמו מחשוף הלבן (ברא' ל לו) • לפי הענין •

השני , חסק די פחר (דניאל ב מא) מנהון פרוז ומנהון חסק (שם ב מב) לשון חרס בלשון ארמית [נ'ו תלמוד] •

חסר • כי חסר יבאנו (משלי כה כב) די מחסרו אשר יחסר לו (דב' טו ח) רק כל מחסורך עלי (שופ' יט ד) אל יחסר המוג (שיר ז ג) בחסר ובכפן (איוב ל ג) • ענין מצרע המה כמשמעו •

חף • מתחלק לג' מחלקות : האחד , חף אנכי (איוב לג ט) פתרונו כפי ענינו , חף כוב • השני , וחפו ראשם (ירמיה יד ג) כנפי יונה נחפה בכסף (חז' סח יד) חפה עליו (דב' לג יב) וראש לו חפוי (ש"ב טו ל) • ענין מכסה הוא • השלישי , לחוף ימים ישכן , וחוף לחוף אניות (בראשית מט יג) ויחפאו בני ישראל קעו (מ"ב יז ט) • הפאו כמו בדאו לפי ענין •

חפו • ואלתם אתו בחפון (שמות יב יא) ויהי בחפזה לנזם (ש"ב ד ד) • ענין בהלחז' הם •

חפן • מלא חפניכם (שמות ט ח) ומלא חפניו (ויקרא טו יב) •

חפץ • לעת לכל חפץ (קהל' ג א) את האהבה עד שתחפץ (שיר ב ז) כי חפץ בבת יעקב (ברא' לד יט) •

חפר • מתחלק לשלושה מחלקות : האחד , משם חפר אבל (איוב לו כט) לחפר את הארץ (יהושע ב ג) ויחפרו ממטמונים (איוב ג כא) ויחפרו לנו (דברים א כב) • ענין חקר המה •

השני , חפר גומץ (קהל' י ח) בור כרה ויחפרו (תלים ז טו) באר חפרוה שרים (במדב' כא יח) • כמו כרה •

השלישי , וחפרה הלבנה ובושה החמה (ישע' כד כג) יבשו ויחפרו (תלים לה כו) בושה וחפרה (ירמיה טו ט) ענין בושת וכלימה •

המבאר

קעה רש"י מחצצים פתר מנחם עורכי מלחמה ומודרי קרב . יתברו מלך אף לארבע ויצא חצץ כלי לשון גדודים .

קעו בנ"ו הכתוב האחרון במחלקה הרביעית • ולא כן בשלש העתקות האחרות .
(קעד) בהעתקת וית חסר המחלקה השנייה .

הרביעי, ומחקק מבין רגליו (בראש' מש י) מן ישתה וישכח מחקק (משלי לא ה) הוי החקקים חקקי און (ישעיה יא) ועל ספר חקק (שם ל ח) וחקות עליה עיר (יחזקאל ד א) מחקק על הקיר (שם ח י) מי יתן בספר ויחקק (איוב יט כג) •

חקר • ויחקרו מוסרי ארץ (ירמיה לא לו) עד חקרון מלך (איוב לב יא) ולנולתו אין חקר (תה' קמח ג) עשה גדלות עד אין חקר (איז' ט י) • **חך** • מתחלק לה' מחלקות : האחד, חריר ואלן שם מלוכה יקראו (ישעיה לז יב) את החרים ואת הסגנים (נחמיה ו ז) מרבים חרי יהודה אצרתיהם (שם ו יו) • שופשים המה •

השני, ויקב חר בדלתי (מ"ב יב י) על חר פתח (ישעיה יא ח) שלח ידו מן הדחור (שיר ד ד) חרי עפר וכפים (איוב ל ו) ענין נקב המה •

השלישי, לאכול את חרואים (ישעיה לו יב) וישימה למחראות עולם (מ"ב יב י) • ענין סנף צואת אדם, ויתכן להיות מגורת וזה העליון, מחראות מחור, כמו צואים מצואת אדם •

הרביעי, וחרה נחשמה (יחזק' כד יא) ועצמי חרה מני חרב (איוב ל ל) נחר מִקֶּטֶם מאש קעי (ירמ' ו כט) והעצמות יחרו (יהו' כד י) לחרור ריב (משלי כו כא) ושכן חררים במדבר (ירמ' יז ו) ובחרור ובחרב (דברים כח כב) ועצמותי כמוקד נחרו (תלים קב ד) וַיִּחַר עָלַי אָפוּ (איוב יט יא) חרו ישבי ארץ (ישעיה כו ר) ענין חרבי קר •

החמישי, ולא עתה פניו יחורו (שם כט כב) חור כרפס (אסתר א ו) 'ואורגים חֲרִי' (ישעיה יט ט) • ענין לובן הוא • והלבן בלשון ארמית חור, לבושה כתלג חֲרִי (דניאל ז ט) •

חרב • מתחלק לג' מחלקות : האחד, חרב ליי' ולגדעון (שופ' ו ד) חרב פתחו רשעים (תה' לו ד) •

השני, חרב אל מימיה ויבשו (ירמיה נ לה) אכלני חרב (ברא' לא ט) חרבו המים מעל הארץ (שם ח יג) לשון יבשות •

השלישי, וחרבות מחים גרים יאכלו (ישעיה ה יז) למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (ירמ'

החמישי, חוץ ממני (קהלת ב כה) עד החצר החיצונה (יחזקאל י ה) ויוצא אתו החוצה (ברא' טו ה) • ענין אחד להם • כי היה דבר המלך נחוץ (ש"א כא ט) פתחו בו אנשי פתרון [ג"ו הסותר'] לשון מהרה : ויתכן להיות מגורת חצצו, ועד צואר יחצה, וכזה יפתר כי היה דבר המלך גזור, כי באשר דבר מלך שלשון (קהלת. ח ד) •

חצב • וברת חצובים אשר לא חצבת (דבר' ו יא) לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יכילו המים (ירמיה ב יג) על כן חצבתי בנביאים (הושע ו ה) • ענין גור ומפסל המה •

חצן • והביאו בניך בחצן (ישע' מש כב) גם חצני נעתי (נחמיה ה יג) שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר (תה' קכט ו) חצן הוא הדורע והעליה [נ"ב והאליה] •

חצף • מן די מלת מלכא מחצפה (רנ' ג כב) פתורנו כפי ענינו, ענין עזות, גוריה עזה היא • **חצר** • מתחלק לד' מחלקות : האחד, חצצרה ברמה (הושע ה ח) מחצרים בחצצרות לפני ארון האלהים (דה"א טו כד) ותקעתם בחצצרת (במ' י י) • כלי תקע המה •

השני, חצר המשכן (שמות כו ט) חצרים תשב קדר (ישעיה מב א) מן הנתים מן החצרות ומן השדות (שמות ח ט) •

השלישי, חצר בבקר יאכל (איוב טו ט) חציר גגות (תלי' קכט ו) גלה חציר ונראה דשא (משלי כו כה) יבש חציר (ישע' טו ו) ענין דשאים ועשבים • הרביעי, ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים (במדבר יא ד) • כמשמעו •

חק • מתחלק לד' מחלקות : האחד, חק עולם (שמו' ל כא) בשומו לים חקו (משלי ח כט) בחקו חוג על פני תהום (שם ח כו) ענין גבול • השני, כי חק לכהנים מאת פרעה, ואכלו את חקם (בראש' מו כב) לחם חקי (משלי ל ח) וחק לנערתיה (שם לא טו) כי חקך וחק בניך היא (ויקרא יג י) •

השלישי, ואת חקרת התורה (במדבר יט ב) את חקך אשרם (תלים קיש ח) • ענין אחד להם •

המבאר

קעו) ח'ל רש"י על ותיכו נחר [יחזקאל טו ד] : מחר נשחר מן האש. נחר לשון ועצמי חרה, וכן יחרר עלי אפו חבורי מלחם עם ועצמי חרה ע"כ.

השני, ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (שם ג יח) כל חרם בישראל (במדבר יח יד) כל חרם קדש קדשים הוא ליי' (ויקרא כו כח) •

השלישי, 'גדרו בחרמו (חבק' א שו) משלה חרמים ('הוקאל כו כ) מצודים וחרמים (קהלת ז כו) • ענין מנמורת המה •

חרמש • מהחל חרמש בקמה (דברים טו ט) וחרמש לא תניף על קמת רעך (שם כג כו) כמו מגל, וענינו יורה עליו •

חרם • מתחלק לג' מחלקות: האחד, בשום יבא החרסה (שופטים יד יח) האומר לחרם ולא יורה, ובעד כוכבים יחרם (איוב טו ט) כמו שמש • השני, ובגדר ובחרם (דברי' כח כו) כמשמע •

חרף • מתחלק לג' מחלקות: האחד, וקיץ וחרף (בראשית ח כב) והכיתי בית החרף (עמוס ג טו) מחרף עצל לא יחרש (משלי ד ד) וכל בהמת ארץ עליו תחרף (שעיה' יח ו) ענין סתיו המה •

השני, חרפוני צוררי (תלים מב יא) אלה לחיי עולם, ואלה לחרפות לדראון עולם (דניאל יב ב) זבולן עם חרף נפשו למות (שופטים ה יח) כי לא אויב יחרפני (תלים נה יג) וכה פתרון כי לא אויב יחרפני, יש עליו מן הענין, מי יתן לי אבר כיוכה אעופה ואשכונה (שם נה ז) אולי יכולתי להעלות אבר הייתי טם ונודד מפני עקת רשע, כי בצאתי מקרב מערת פריצים ללון במדבר סלה, או לא אויב יחרפני, ולא הייתי נושא כלמתי ובשתי ולא נסתרתו מפניו כאשר הייתי נסתר מפניהם כשהייתי בהוכם קעש) •

השלישי, כאשר הייתי בימי חרפי (איוב כט ד) פתורנו כפי ענינו • ימי חרפי כמו ימי עתי [נ"ה ימים של עתים], וכמו ימי זמני וכמהו

(ט ב) ואח מחריב ארצנו (שופטים' מז כד) הערים תחרבנה (יחז' ו) והחרבות והנשמות והנהרסות (שם לו לה) ענין שממה המה •

חרג • ויחרגו ממסגרותיהם (תלים יח מז) אין למלה זאת דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה כמו רפיון חגורה קעש, כמשמעו •

חרד • עתה יחרדו האין (יהוש' כו יח) ותחי לחרדת אלהים (ש"א יא טו) ויחרד יצחק חרדה גדלה (בראשית כו לג) •

חרז • צוארץ בחרוזים (שיר א י) • פתורנו כפי ענינו, כמו סדרים כמשמעו •

חרט • מתחלק לג' מחלקות: האחד, קח ידך גליון גדול וכתב עליו בחרט אנוש (שעיה' ח א) ענינו כמו בעש ברזל (ירמ' יז א) בעש סופר (תה' מה ב) וזכרון הגליון יוכיח, כי לא יתכן מכתב גליון כי אם בעש סופר •

השני, ויצר אחו בחרט (שמות לב ד) ענינו יורה עליו, חרוט, וחרוש, וחרות, קרובי ענין דם •

השלישי, ויצר כברים כסף בשני חרטים קעש (מ"ב ח כג) והמטפחות והחרשים (שע' ג כב) מיני בגדים המה •

חרך • מתחלק לג' מחלקות: האחד, מציץ מן החרכים (שיר ב ט) כמו החלונות •

השני, לא יחרך רמיה צידה (משלי יב כו) ושער ראשדון לא ההחך (דניאל ג כו) • ופתרון לא יחרך רמיה צידה, כה הוא, איש רמיה לא ישלשנו האלהים לצלות ולקלות צידו כי חסם הוא, והו פירושו כמשמעו •

חרם • מתחלק לג' מחלקות: האחד, ובה לאלהים יחרם (שמות כב יט) החרם כל עיר מתים (דברים ג ו) ענין הרג המה •

המבאר

בהנניד לי את כל לב עי"ל •
ולדעתי אפשר לקיים פתרון של ממש, אם הרחקתי נדוד או לא יחרפני אריב, ידעתי מחרפתי אויב אפשר להסתר. בצאתי מקרב מערת פריצים ובחרתו ממש מרד, אבל אתה אנש כערי ואחבי אשר גליתו לך כל לב אין לי מנס ומפלט מחרפתי ונדודי, ויחרפני •

Du aber ein Mann meines Gleichen, mein Lehrer mein Busenfreund.

Dem ich meine Geheimnisse anvertraut, zu Gottes Haus in einhelliger Regung wallend.

Möge der Tod seine Schuld von ihnen fordern, Mogen sie lebendig in Abgrund sinken;

Denn Boses wahren sie in ihrer Wohnung, Ja in ihrem Innern.

קעש) רש"י: ויחרגו ממסגרותיהם ממש פתר אותו לשון רמיון חגורה ומיורו ויחרפו ממסגרותיהם. ודונש פתר ויחרגו ממסגרותיהם ויחסחו ממכליתם חתונותם על רגליהם, ופתרון ויחרגו ויחסחו כדמיון מנין חציה ע"ל • עין צד 32 ספן מ"ל וצד 36 ספן מ"ט •

קעש) רש"י: מיני בגדים וסדרתן כמי המטפחות והחרשים • כך דבר ממש, ע"ל • מלה וסדרת לא נמצא בכל הכ"ל • קעש) אמר ל' ישוב: רש"י מביא בתלמוד "ל כל הפתרת מוסקו זה מלה במלה ואמר ע"ל ופתרון זה לא יתכן ספן המסוקים הכתובים אחריהם • ובפסוק שאחריי אבר: לכן פתור אותו דונש בענין אתר זה פתורו • כי לא אויב יחרפני ואשח חרפתי ולא משאני עלי הנדול והסתר מפני כי אם אלוףי ומידעתי וכי' ודבר זה ידוע כי האדם קשה עליו חרפת האהבה מחרפ' האויב ונמיוכל להסתר מאיבו ולא יוכל להסתר מאהבה

[95]

יחזק ונמס (תהלים קיב י) שרקו ויחזקו שן
(איכה ב טז) .

חרש • מתחלק לה' מחלקו'; האחד, והחריש
יעקב עד באם (בראשית לד ה) החרישו ממני
ואדברנה אני (איוב ג יג) אל תחרש ואל תשקט
אל (תלים פג ב) • ענין שהיקה המה •

השני, החרישים שמעו (ישעיה מב יח) ואני
כחרש לא אשמע, וכאלם לא יפתח פיו (תהלים
לח יד) לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל
(ויקרא יט יד) אשומי און •

השלישי, אל תחרש על רעך רעה (משלי ג
כט) חורש רע בכל עת (משלי ו יד) וחכם
חרשים קטא (ישעיה ג ג) מרמה בלב חרשי רע
(משלי יב ט) והחרש והמסנר מירושלים (ירמיה
כט ב) • ענין מחשבות •

הרביעי, חרש חכם יבקש לו (ישעיה מ ט)
חרשי צירים (שם מה טז) הפסל נסך חרש (שם
מ יט) בחרשת אבן למלאות ובחרשת עץ (שמות
לא ה) • ענין אומנים, חושבי מחשבות הם •
החמישי, ויראני י' ארבעה חרשים (זכריה ב
ג) בחרשי ובקציר תשבר (שמות לד כא) איש
את מחרשתו ואת אהו (ש"א יג ט) חרשו חרשים
(תהלים קכט ג) לא תחרש בשור ובחמור יחורו
(דברים כב י) חורש שדה • הרושה על לוח לבם
ולקנות מזבחותיכם (ירמיה יז א) כמו חרות
כמשמעו •

חרש • ויקח לו חרש להתגרר בו (איוב ב
ח) במכתו חרש (ישעיה ל יד) וכלי חרש אשר
תבשל בו ישבר (ויקרא ו כא) •

חרת • והמכתב מכתב אלהים היא חרות
על הלחת (שמות לב טז) חרות על הלחת כמו
חרוש, וכמו חרושה על לוח לבם (ירמ' יז א) •
חש • מתחלק ל' מחלקות: האחד, אחישה
מפלג לי (תהלים נה ט) חושה לעורתי (שם לח
ט) חשהי ולא דתמהמתי (שם קיש ט) וחש
עתה למו (דברים לב לה) בעתה אחשנה (ישעיה
ס כב) כי גו חיש ונעפה (תהלים צ י) ותחש על
מרמה רגלי (איוב לא ה) ענין מהירות •

המבאר

השם כוננו היותו על מלת ידקק בתחית ספוכו לחרוץ.
ולא על מלת חרוץ נפודת. חרואה כי לא הקדים מנחם בכאן
לאמר שתואר מאבני השם. עין בדינש והכרעת ד"ת.
קטא בנחש וזין המסוק הוה במראה הרביעית בטענת.

והוא שפחה נחרפת לאיש, והפדה לא נפרחה
או חסשה לא נתן לה בקרת תחיה, לא יומחו כי
לא תפשה (ויקרא יט ט) נחרפת מזומנת ומועדת
לבעל •

חרץ • מתחלק לששה מחלקות: האחד,
בעמק החרוץ (ויאל ד יד) כי כלה ונחרצה (ישעיה
י כג) נחרצת שממות (דניאל ט כו) אם חרוצים
ימיו מספר חדשיו אתך חקו עשית ולא יעבר (איוב
יד ה) כליון חרוץ (ישעיה כב) ענין קפדה וקרץ
המה, והקורב לענין, כי לא בחרוץ יודש קצח
(שם כז כו) למורו חרוץ חדש בעל פסיות (שם
מא טז) הוא הכלי העשוי לרוש חטי הצרנות •

השני, חרצי החלב (ש"א ז יח) ענינו יורה
עליו, ופחרונו כמו גבינת חלב •

השלישי, ויד חרוצים תעשיר (משלי י ד)
מחשבות חרוץ (שם כא ה) פחרונו כפי ענינו,
ענין סוחרים •

הרביעי, לא חרוץ כלב לשנו (שמות יא ז) לא
חרץ לבני ישראל לאיש את לשנו (יהושע י כא)
בראשי הבכאים או חרוץ (ש"ב ה ד) פחרונו
לפי ענינו, לשון הנעה הם, לא ינוע כלב לשונו:
ואז תחרץ • אז תתנועע ותעלה •

החמישי, ואנברותה בירקק חרוץ (תלים סח
יד) טוב פריי מחרוץ ומפו (משלי ח יט) ומחרוץ
תבואתה (שם ג יד) דהוא זהב שפורק קט •

הששי, וקשרי חרצה משרתין (דניאל ה:ו)
לשון מתנים הם •

חרצב • פתח חרצבות רשע (ישעיה נה ו)
כי אין חרצבות למותם (תלים עג ד) לשון אסירות
הם • וכה פחרון אין חרצבות למותם לפי הענין •
הפושעים והמורדים עושי רשעה, הנאספים מהם
[נ"ה והנאפים הם] על ערסותם ימותו, לא
לקוחים למות, ולא אסורים בוקים, ולא תפושים
[נ"ה תפוסים] בבבל, ולא מוגשים לנחושותים,
לא יקרה להם מקרה זה, ולא נלכדים באחד
מאלה, כי בשלום ימותו •

חרצן • מחרצנים ועד וג לא יאכל (במ' ו ד) •
חרק • חקק עליו בשנינו (איוב טז ט) שני

קט) הוא חב שחור: הפחרון הוה לא נמצא כי אם בהעתקת
המפורג לבד. ואם דבר מנחם הוא באמת בלי פעל המעתיקים
הן לשוא דרך דומש את מנחם בתשובת חרוץ. כי אם אמר
מנחם להלן בשרש יר ק על בירקק חרוץ שהוא אבן מאבני

א ז) ולחשף מים מגבא (ישעיה ל יד) כשני חשיפי עינים (מ"א כו) וחשופי שח (ישע' כ ד) חשפי שובל (שם מז ב) ענין גלוי הם *

חשק * מתחלק לב' מחלקות : האחד, ואת כל חשק שלמה (מ"א ט א) שכב בני חשקה נששו בבתכם (בראשית לז ח) ענין רצון הם * השני, וחשקיהם כסף (שמות כו י) מחשקים כסף (שם כו י) *

חשר * חשרת מים (ש"ב כב יב) פתורנו לפי ענינו, חשרת כמו חשכת קפט) *

חַת * מתחלק לב' מחלקות : האחד, החתת כיום מדין (ישעיה ט ג) יחת אפרים מעם (שם ז ח) חתת אלהים (בראשית לה ה) וחתחתים בדרך (קהלת יב ה) אל תהיה לי למחזה (ירמיה יו י) העשו לבלי חַת (איוב מא כד) ושר בהמות יחיתן (חבק' ב יז) חתו לא ענו עור (איוב לב טו) תראו חתת ותיראו (שם ו כא) *

השני, לחתות אש מיקור (ישעיה ל יד) ולקח מלא המחתה (ויק' טו יב) היחזה אִישׁ אש בחקו (משלי ו כו) ומלקחיה ומחתתיה (שמות כה לח) כי גחלים אתה חתה על ראשו (משלי כה כב) לשון שיק קדי) ותבערה המה *

חתך * נחתך על עמך (רניאל ט כד) כמו נגור, והענין יורה עליו *

חתל * וערפל חתלתי (איוב לח טו) והחתל לא חתלתי (יחזקאל טו ד) לשון חתול קפתי) *

חתם * שימני כחותם על לבך (שיר ח ו) פתוחי חותם (שמות כז יא) יומם חתמו למו (איוב כר טז) ענין אחד לכלם והענינים נפרדים כמעט *

חתן * מי לך פה חתן (ברא' יט יב) ביום חתנתו (שיר ג יא) קול חתן (ירמיה ז לד) לשון אחד הם קפתי) *

חתף * הן יחתף מי ישיבנו (איוב ט יב) אף היא כחתף תארב (משלי כג כח) יחתף לפי ענינו כמו שירוף *

המבאר

והשרהם (מ"א ו לג) .
קפד) בל"ז כתיב סיק בספק. ובל"ז נראה כי חקן ר' ישוב חישק. ובל"ב אין המלה הזאת כלל.
קפתי) כלומר תחבשות כמו לשון חתול לחבשה [יחל ל כא].
קפד) בל"ז כתיב לשון אחזה וקורבה .

השני * החשיתי מעולם (ישעיה מב יד) הלא אני מחשה ומעולם (שם נו יא) גם אני ידעתי החשו (מ"ב ב ג) עת לחשות (קהלת ג ז) ענין שתק הם *

השלישי, תהויו חשש (ישעיה לג יא) וחשש להבה ירפה (שם ה כד) ענינו יורה עליו, חשש, וקש, ומוץ, קרובי ענין הם *

חשב * מעשה חשב (שמות כו א) רבות מחשבות בלב איש ועצת יי' היא תקום (משלי יט כא) *

חשח * ושאר חשחות בית אלהך (עזרא ז ד) ומה חשחן (שם ו ט) לא חשחין אנחנו על דנה פתגם להתבונן (רניאל ג טו) *

חשך * כחשכה כאורה (תלים קל"ט יב) יגיה חשכי (שם יח כט) לפני חשכים (משלי כב כט) חשכת מים (תלים יח יב) אור חשך באהלו (איוב יח ו) לשון מאפל הוא *

חשך * ואחשך גם אנכי (בראשית כ ו) גם אני לא אחשך פי (איוב ז יא) מרדף בלי חשך (ישעיה יד י) לא חשכו רק (איוב ל י) ולא חשכת את בנך את יחידך ממני (בראשית כב יב) ענין מניעה המה *

חשלי * ויונב בך כל הנחשלים אחרך (דבר' כה יח) מהרוק וחשל (רניאל ב מ) *

חשמל * וארא כעין חשמל (יחזקאל א כו) כעין החשמלה (שם ח ב) *

חשמן * יאתיו חשמנים מני מצרים (תלים סח לב) וחשמון ובית פלש (יהושע טו כו) ויסעו מחשמנה (במדבר לג ל) חשמנים יושביהם קפד) כמשמעותו *

חשן * חשן ואפור (שמות כה ד) ועשית על החשן (שם כה כב) ועשית חשן משפם (שם כב טו) *

חשף * חשף יי' את זרוע קרשו (ישעיה נב י) מחשף הלבן (בראשית ל לו) ויחשף יערות ובהיכלו (תל' כט ט) חשף חשפה וחשליך (ויאל

קפט) מי היושבים בחשמונה נקראים חשמנים. ח"ל רש"י בתהלים : ומתם פתר חשמנים שם מריס יושבי חשמונה. קפט) בל"ב כתיב פחרונם כפי ענינם וחשורים כסף. ובל"ז : פחרונו לפי ענינו וחשורים כסף, ובל"ז פחרוני לפי ענינו : ואפשר כי בשרש הזה חזקיר פתחם גם חסמון וחשקיהם

חרת • חתר בהשך בתים (איוב כו טז) לא במחצית מצאתים (ירמיה ב לד) ויחצתי האנשים (יונה א יג) • ענין קִבְּרָה קפו) המה •

נשלם מחברת ח"ת

אהל מחברת ט"ת

טבע • מתחלק לב' מחלקות : האחד, מבעתי ביון מצולה (תהלים סט ג) טבעו בארץ שציה (איכה ב ט).

השני, בטבע הארץ (שמות כה טו) ונחתם בטבעת המלך (אסתר ג יב).

טבור • טבור הארץ (שופטים ט לו) • **טהר** • ואסף איש טהור (במדבר יט ט) כל עוף טהור (דברים יד כ) וכעצם השמים לטהר (שמות כד י) ורחץ עבריה וטהרה (איוב לו כא) ענין צחיות המה :

טן • טו את העוים (שמות לה כו) ויביאו מטה (שם לה כה) בידה טו (שם) מעשה פתיל חופין הם.

טות • ארץ אול מלכא להיכלה ובה טות (דנ') ויט' אין למלה זאת דמיון תורה בלשון עברית, ופתורנו לפי ענינו לן בצום ותענית ודמיונו בלשון ארמית כי אם צלי אש (שמות יט ט) אלהן טו נור (ח"א) גם זה נושא לענין הפתרון כמעט קט.

טח • מתחלק לב' מחלקות : האחד, אמור אל טחי חפל (יהונקאל ג יא) כי טח מראות עיניהם (ישעיה מד יח) איה הטיח אשר טוחם (יהונקאל ג יב).

השני, דחוק כמשהו קשת (ברא' כא טז) מי שחזות חכמה (איוב לה לו) הן אמת חספת בשדות קטט (תל' נא ח) ענין אחד להם • ופתורנו לשון משך, כי כאשר יש משך לקשר, כן יש משך לדעת, וזה המשך הנמצא לקשת, ואיש משך בקשת לחמו (מ"א כב לד) • וגם זה המשך הנמצא לדעת, ומשך חכמה מפנינים (איוב כה

ט • טא טאב. טב טבה טבל טבע טבור • טהר. טו טות. טח טחן טחר. טל טלא. טמא טמן • טנא טנף. טע טעם טען. טף טפח טפל טפר טפש. טר טרד טרח טרם טרף • טש טש • **טז** • מתחלק לב' מחלקות : האחד, להטות משפט גבר (איכה ג לה) לא חטה משפט (שמות כג ו) ויטו משפט (ש"א ח ג) הטי אונק לי (תלים יז ו) •

השני, נטה שמים לבדו (איוב ט ח) נטה את מסך (שמות ח יב) נטיו רגלי (תלים עג ב).

טא • וטאטאחיה במטאטא השמד (ישעיה יד כג) כטיט חוצות אדוקים (ש"ב כב מג) הצילני מטיט ואל אטבעה (תהלים סט טו) לשון טינא (דניאל ב מא) •

טאב • שניא טאב עלוהי (דניאל ו כד) לשון טוב הוא בלשון ארמית :

טב • טוב יי' לקו (איכה ג כה) ויישב הדבר (בראשית מא לו) טובתי בל עליך (תהלים טו ב) וכה פתורנו לפי הענין, הטובה אשר אותה נומל עלי, והחסר אשר אותה עושה עמדי איננו לי עליך, ואין אני ראוי לו, אבל עקב קדושים אשר בארץ המה (שם טו ג) •

טבה • וטבח טבה והכן (בראשית כט טז) טבהה טבהה מטכה יינה (משלי ט ב) דכינו לבניו מטבח (ישעיה יד כא) לשון זבח ושחיטה • **טבל** • וטבל בשמן רגלו (דברים לג כד) וייטלו את הכתנת ברם (בראשית לו לא) סרוחי טבולים בראשיתם (יהו' כג טו) ופתורנו כפי ענינו, סרח העודף מהמצנפת הצבועה קפה) •

המבר

בצבע עכ"ל, עי"ו חתבאר כותב מנחם • קפט) רש"י : ומכאן חתבו עם כמשהו קשת, וכן מי שח בטאות חכמה פתורנו לשון משך, כי כאשר יש לקשת משך כן יש משך לדעת.

קפו) מן הכתוב ומכאן מלה ושמה [צפניה ב ט]. ובלי"ו כתוב ענין חסירה ותחבולה • קפה) זה לשון חיד"ק בשם טבל : סרוחי טבולים בראשיתם, אימר על הסנפיות שעל ראשם שהם סרוחים ויתרים תלים לאזניהם וטבולים, ר"ל שהם צנפות טבולים

פתרון, אוי לי כי שתקתי עת ששמעתי שלש קדושות שופים ולא עניתי עמהם, ומעמידים [נ"ו והעמיד] פתרון גדמתי מגורת ידמו כאבן (שמו' שו טו) וגראית המלה לפי ענינה, כי איננה כי אם מגורת כי נרמה כל עכ ננעץ (צפניה א יא) ואל תדמו בעונה (ירמיה נא ו) לשון גריסה ושבייה, וכה פתרון הפסוק לפי ענינו, אמנם הנביא ההוא ראה חזיון גדול ומראה מופלאה ונוראה, ראה את אלהי ישראל יושב על כסא רם ונשא, והענין כלו, ויהי בראותו את המראה הגדול, אמר אוי לי כי מות אמות, כי את המלך יי' צבאות ראו עיני, מחזה שדי ראיתי פנים אל פנים, לא אחיה עוד כי מות אמות, ובהראנו על הרבר השיבו אחד מן השרפים ויאמר אליו אל תירא כי לא תמות וסר עונך והפאתך תכופר, וממוצא הרבר יבין המשכיל, הלא כה אמר יעקב בראותו את מלאך ה', כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי (בראש' לב לא) ווי' אמר כי לא יראני האדם וחי (שמות לב ג) ונס מנוח כה אמר בראותו את המלאך, מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים יג כב) י וגם הנביא הזה אחרי דבריהם נטה, ואחו נתיבתם, באמרו אוי לי כי נדמתי ונאספתי, כי את המלך יי' צבאות ראו עיני (ישע' ו ה) יוכיח על הפתרון כי כן הוא י וכל הבא אחרי ענין כמו זה נוטה אחורנית לענין הנקדם לפניו, כמו כי אלהים ראינו (שופטים יג כב) כי חטאנו לך (ירמיה יד כ) כי יי' אלהינו הדמנו (שם ה יד) וירובם בענין הזה נסדרים י

טמן • לשמן בחבי עוני (איוב לא לג) והגם שמונים בארץ (יהו' ז כא) ושמתם במלש במלכן (ירמיה מג ט) משמן באמתחתיהם (בראשית מג כג) וכמשמנים תחפשנה (משלי ב ד) •

טנא • ברוך טנאך ומשארך (דב' כח ה) ולקח הכהן הפנה מידך (שם כו ד) ענין סל הוא • **טנף** • איכנה אמשפם (שיר ה ג) ענין גיאל הוא •

טע • מתחלק לב' מחלקות : האחד, השעו את עמי (יהו' קאל יג י) כמו התעו והשעו • אין למלה זאת דמיון בתורה כי אם בלשון משנה •

יח) וכה פתרון מי שת בשחות חכמה, הוא מקים משך [נ"ז מכו] הרעת, מבוע הזובע צע משך ההכמה, וכה פתרון כמשדחי קשת, נתרקה הגר מן הילד כמדת משך הקשת כוריקת חץ על כן פתר אנקלוס על פי תחכמונים ארחיקת כמיגד בקשתא • וכל משך הנמצא בלשון עברית, בלשון נגד [נ"ז מיגד] הוא מחורגם • והו"ו אינו יסוד במלה, אע"פ שהוא נעוץ בפה, והווי' המנענעים את הפה אשר אינם יסוד במלה, הנם כרוכים במחברת וא"ו •

טחן • מתחלק לב' מחלקות : האחד, תשחן לאחרי אשתי (איוב לא י) • השני, וישחן עד אשר דק (שמות לב כ) קחי רחים ושחני קמח (ישע' מז ב) ופני עניים תשחני (שם ג טו) •

טחר • ויך אתם בטחרים (ש"א ה ו) בשחין מצרים ובטחרים (דברים כח כ) • **טל** • מתחלק לד' מחלקות : האחד, טל ומטר (מ"א יז א) שראשי נמלא טל (שיר ה ב) והשמים יחנו שלם (זכריה יב) ענין רעף רסיסים • השני, כי יפל אל יופל (תלים לו כד) הן אים כדק יפול (ישעיה מ טו) והשליח אתך (ירמיה כב כו) השיל רוח גדולה (יונה א ד) בחיק יופל את דגנורל (משלי טו לג) מדוע דופלו הוא וזרעו (ירמיה כב כח) ונשל החול (משלי כו ג) גרמיו כמשיל ברול (איוב מ יח) שלש אנכי נוטל עליך (ש"ב כד יב) משלמך פלמלה גבר (ישע' כב יז) השלישי, תפול חיות ברא (דניאל ד ט) לשון צל הוא, וכמדה בענינו, הוא יבוננו ויפוללנו (נחמ' ג טו) •

הרביעי, טלה חלב אחד (ש"א ו ט) זאב וטלה (ישעיה סה כה) • **טלא** • נקד וטלוא (בראש' ל לב) ונעלות בלות ומטלאות (יהושע ט ה) ותעשי לך במות טלאות (יהו' שו טו) לשון אחד המה, הבמות חקוקות, והצאן נקודות, והנעלות פצולות •

טמא • ושהרתם מכל טמאותיהם (יהו' קאל לו כה) ואמרתיו אוי לי כי נדמתי, כי איש טמא שפחים אנכי (ישעיה ו ה) כה פותרים בו אנשי

המבאר

צק) בנ"ה כתוב הטבע, וברור כי הסופר טעה תמננת זו הדומה לצורת ט בכתיבה.

[99]

אשר ראו עינך, לבעבור תהיה יראתו על פניכם
לבלתי תחטאו. הוא אשר דבר שלמה בספר משלי
(ג א) קשרם על גרירתך כתבם על לוח לבך.

הרביעי. הנספחות והשרות והרעלות (ישעיה
ג יט) מיני ערי הלאים הם.

טפח. מתחלק לב' מחלקות: האחד, טפח
סביב (שמות כה כה) וימיני טפחה שמים (ישע'
מח יג) אשר טפחתי ורבייתי (איכה ב כב) עללי
טפחים (שם ב כ) הנה טפחות (תהלים לו ו)
ועביו טפח (מ"א ז כו) ענין מדת יד קשנת מדות.
השני, הדי המטפחת (רות ג שו) והמטפחות
והחרושים (ישעיה ג כב) ענין צעירות [נו"ל
צפיעות] המה.

טפל. טפלו עלי שקר וזדים (תלים קיש טט)
ותטפל על עוני (איוב יד יז) כמו ותחתם [נ"ו
ותחבר] על עוני.

טפר. וטפרוהי בצפרין (דניאל ד ל) לשון
צפורי. ובלשון ארמית טופרא צפורי.

טפש. טפש כחלב לבם (תלים קיש ע) אין
למלה זאת דמיון בתורה ופירושה כפי ענינה, שמן
כחלב לבם, טפש כמו שמן.

טר. מתחלק לר' מחלקות, האחד, ומכה
טריה (ישעיה ו) וימצא לחי חמור טריה (שופ'
טו שו) ופתרון ומכה טריה, לחדה ורעובה,
חמיד נובעת קצב).

השני, לא אטור לעולם (ירמיה ג יב) לא תקם
ולא תטר (ויקרא יט יח) הינשר לעולם (ירמיה ג
ה) כמטרא לחץ (איכה ג יב) ויקמיני לו למטרה
(איוב טו יב) בחצר המטרה (ירמיה לב ב) לשון
משמר המה.

השלישי, והטור השני (שמו' כח יח) ארבעה
טורי אבן (שם לו י) ענין סדרים המה.
הרביעי, נבגה עליה מירת כסף (שיר ח ט)
תהי מירתם נשמה (תהלים טט כו) בחצירהם
ובמירתם (בראשית כה טו).

טורד. דלף שוור ביום סגור (משלי כו שו)
ומן אנשא לך שרדן (דני' ד כט) ולך שרדן מן
אנשא (שם ד כב) לשון גרש המה.

המבאר

בין העינים יזכר הנס וידבר בו.
קצב (רש"י), ונכחם מידש לשון נחה ורעובה
חמיד נובעת.

השני, עת למטע (קהל' ג ב) מטיע י' להתטאר
(ישעיה סא ג) חגרש גרים וחמטעה (תלים פ ט)
לשון טחל המה.

טעם. מתחלק לב' טראות: האחד, מטעם
המלך (יונה ג ו) מטיעה משיבי טעם (משלי כו
טז) טעמו וראו (תלים לר ט) הטיב עשה וטעם
(דניאל ב יד) ענין עצה המה.

השני, טעם טעמתי בקצה המטף (ש"א יד
מז) ועשה לי מטעמים (בראש' כו ד) אל ישעמו
מאומה (יונה ג ז) לשון לעיפה ומאכל.

טעו. מטיעני חרב (ישעיה יד יט) טענו את
בעיזכם (בראשית מה יז) ענין עמם ומשא הוא.
טף. מתחלק לר' מחלקות: הראחד, טף
וגשים (אסתר ג יג) כמטעמו:

השני, יטפו החרים עסיס (יואל ד יח) נטפות
מור עבר (שיר ה יג) ועלימו רמף מלה (איוב
כט כב) הלך וטפף (ישע' ג טז) ענין טיפת מור
[נ"ו מור ונטיפה] המה. ופתרון הלך וטפף
תלכנה כה הוא לפי הענין, הולכות בנות ציון
נטפות בושם וקדחות במרקח, וראוי להיות טפף
מגורת נטף ושחלת וחלכנה (שמות ל לד) וגמול
המפעל יוכיח קצא), והיה תחת בשם מק ידיה
(ישע' ג כד) ונס יתכן להיות טפף מגורת והטף
אל דרום (יחז' כא ב) וכה יהיה פתרונו, הלך
וטפף, ואמור תלכנה, מדברות גרולות ויוצא עתק
מפיהם, המלה נופה הנה והנה, נכונה לשתי
פנים, ראויה לשני ענינים. ופתרון ועלימו טפף
מלתי, תול כטל אמרתי, וסיהם פטרו למלוש
(איוב כט כב) יוכיח.

השלישי, והטף אל דרום (יחזקאל כא ב) אל
רמסיו ימסין לא יטפו לאלה (מכיר ב ו) ולא
חטוף על בית ישחק (עמוס ז טז) והיו למטפת
בין עינך קצב (דב' ו ח) לשון מלל וניב שפתים,
ופתרון והיו למטפות כה הוא וכה ענינו כאמור,
שויתי י' לגדי תמדי (תה' טז ח) וכה הוזהיר משה
את ישראל, באמרו והיו למטפת בין עינך, עמי
שיר אמרי ננר [נ"ל נוכח] פנך, וחוקתי
מול [נ"ו ננר] עינך; ואל תשכח את הדברים

קצא. ס' הגמול של מטעה בנות ציון הכריבו להלן בפסוקי
קצב (רש"י) ונכחם חבירו עם הטף אל דרום, אל חטפו,
לשון דבר, כמו ולוכדך בין עינך שחוראה איהם קשורים

נתן ליראיו (תלים קיא ה) ותתן שרף לביתה (משלי לא פו) ענין מוון המה •

השלישי, כל שרפי צמחה חיבש (חזק' יז יש) לשון עלים הוא, וכל עלה בלשון ארמית שרפא • **מש** • כי לא ישש יי את עמו (ש"א יב כב)

וישש משכן שלו (תלים עח ס) כי נששחה עמך בית יעקב (ישע' ב ו) והשביעית תשמסנה ונששטה (שמות כג יא) מפני חרב נשושה (ישע' כא פו) וישש על המחנה (במדבר יא לא) • ענין שילוח והנחה המה • ופתרון חרב נשושה, חרב משולחה להרוג ולא מנועה מהרג [נ"ה מהרה] • ופותרים מחליפים נו"ן בלמ"ד ואומרים לשושה, והמלה על יסורתה עומדת •

מש • כנשר יושש עלי אכל (איוב ט כו) כמו ידאה ויעוף •

שרח • מרחכם ומשאכם (דברים א יב) היו עלי לשרח (ישעיה א יד) אף ברי ישריה עב (איוב לו יא) וכה פתורנו לפי ענינו, בהיות השחק בר וצח ישריה עב ויבהרנו, גם מעביר רוח וישהרנו אלה משלאות תמים דעים •

שרם • שרם תיראון (שמות פו ל) בשרם הרים הפנעו (משלי ח כה) משרם שום אבן אל אבן (חגי ב פו) השרם הדע (שמו' י ז) פתורנו העדין לא הדע כי אבדה מצרים •

שרף • מתחלק לב' מחלקות : האחד, שרף שרף (בראשית לו לג) אם שרף ישרף יבאחו עד (שמו' כב יב) וימלא שרף חריו (נח' ב יג) שרפה לא הבאחי אליך (בראשית לא לפ) בנימין ואב ישרף (שם מט כו) לשון חתף [נ"ה חשף] המה • השני, השרפני לחם חקי (משלי ל ה) שרף

ותשלם מחברת טי"ת

אחל מחברת יו"ד

יד (שמות כא כד) ועל בהן ידו הימנית (ויקרא ח כג) יריכם רמים מלאו (ישעיה א פו) וישלח תבנית יד (יחזקאל ח ג) וידי ארם (שם א ח) • כמשמעו •

השני, ויד תהיה לך (דברים כג יג) יד חזירת (ישעיה נו ח) אל יד חמת (יחזקאל מח א) על יד היאר (שמות ב ה) כל יד נחל יבוק (דברים ב לו) והאתנות רעות על ידיהם (איוב א יד) • ענין מקום המה •

השלישי, וימצאם עשר ידות (דניאל א ד) וארבע הידות יהיה לכם (בראשית מז כד) • ענין חלקים המה •

הרביעי, שהי ידות לקרש האחד (שמות כו יז) לשתי ידתיו (שם כו יט) • ענין צירים הם • ויש יד אשר ענינו ענין נבואה, והיה יד כמשמעו כאלה : היתה עלי יד יי (יחז' לו א) בתוקף הדי (ישע' ח יא) ויד יי היתה אלי קדל (יחז' לג כב) ויד ה' עלי חזקה (שם ג יד) • ויש יד אשר ענינו

יאר • יבל יבם • יד • יח • יין • יחש • יין • ים ימין • יעל יער • יף • יצהו • ירח ירך ירק • יש • ישיש ישפה • יתר יתר •

יאר • יאר לי (יחזקאל כפ פו) לי יארי (שם כפ ג) על יאריהם (שמו' ז יט) והדגה אשר ביאר (שם ז יח) •

יבל • מתחלק לב' מחלקות : האחד, יובל הוא (ויקרא כה י) ויובל יוצא (שם כה יא) עד שנת היובל (שם כה כח) שופרות היובלים (יהושע ו ד) לשון תקיעה הם • והעברת שופר תרועה (ויק' כה פו) יובל, ולא נקרא שנת החמשים יובל כי אם עקב העברת השופר •

השני, יבלי מים (ישע' ל כה) על יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז ח) • ענין פלגים המה •

יבם • בא אל אשת אחיך ויבם אתה (ברא' לח ח) לא אבה יבמי (דברים כה ז) שובני אחרי יבמהך (רות א פו) ענין אחד להם • יד • מתחלק לב' מחלקות : האחד, יד תחת

המבאר

קצת מכאן ואילך עד סוף מחברת יוד חסר בהעתקת האמבורג.

[101]

- נגע • כאלה : ידי בבדה על אנהתי (איוב כג ב)
ידי לילה נגרה ולא תפוג (תהלים עז ג) • ויש יד
כמשמעה וענינו עצה, היד יואב אתך בכל זאת
(ש"ב יד יט) •
- יָהּ** • מן המצר קראתי יה (תהלים קיח ה)
עניני במרחב יה (שם) • כי ביה ה' צור עולמים
(ישעיה כו ד) הוא השם הנכבד והנורא אשר לא
יסתר ולא יגור מצורה •
- יִוָּן** • משיש היון (תהלים מ ג) טבעתי ביון
מצולה (שם סו ג) •
- יִקְוֶה** • כתבם המתיחשים ולא נמצאו (עזרא
ב סב) ואלה ראשי אבותיהם והתיחשים (שם ח
א) ענין מחקרי משפחות המה •
- יִין** • יין ושכר (ויקרא י ט) •
- יָם** • מתחלק לשני מחלקות : האחד, ים
ודרום ירשה (דברים לג כג) ימה וקדמה (בראש'
כח יד) הבט דרך ים (מ"א יח מז) כי הוא על
ימים יסדה (תלים כר ב) •
- השני, יום ליום יביע (שם יט ג) ימים על ימי
מלך חוסף (שם סא ז) כמשמעם •
- יָמִין** • ימיני מפה שמים (ישעיה מח יג)
אם השמאל ואימינה (ברא' יג ט) בהן ירו הימנית
(ויקרא ח כג) •
- יעל** • עת לדת יעלי סלע (איוב לפ א) צורי
היעלים (ש"א כר ג) •
- יער** • וכבוד יערו וכרמלו (ישעיה י יח) •
ובר ברדת היער (שם לב יט) •
- יָף** • יפה עשיתי (יחזקאל לא ט) ויף בנרלו
(שם לא ז) כציון מכלל יפי (תלים ג ב) יפה נוף
(תלים מח ג) יפה ענף (יחזקאל לא ג) יפיעית מבני
אדם (תה' מה ג) מה יפית ומה נצמת (שיר ז ז) •
ענין נוי המה •
- יצהר** • תירושך ויצהרך (דברים יד כג) ועל
תירוש ועל יצהר (ירמיה לא יב) שמן זית הוא •
- ירח** • עשה ירח למוערים (תהלים קד יט)
גרש ירחים (דברים לג יד) ירחי שוא (איוב ג)
- לשון חדשים •
- יָרֵךְ** • מתחלק לשני ענינים : האחד, יוצא'
יָרֵךְ יעקב (שמות א ה) ועד ירכים (שם כח מב)
חתת ירכי (בראשית כר ב) •
- השני, לירכתים ימה (שמות כו כו) ולירכתי
המסכן ימה (שם כו ב) ענין זווית המה •
- יָרֵק** • מתחלק לשלשה ענינים : הענין האחד,
ירק עשב (בראש' א ל) ויהי לי לגן ירק (מ"א כא
ב) ולא נותר כל ירק בעץ (שמות יטו) ואחר כל
ירק ידרוש (איוב לפ ח) •
- השני, ואברותיה בירקק חרוץ (תלים סח יד)
סח יד) הוא אבן יקרה מאבני השכם • ויתכן
להיות עינו בעין קצה) ירק ונמצא גורה אחת להם •
דשלישי, ירקק או אדמדם (ויקרא יג מפי)
שקערוורת ירקקרת או אדמדות (שם יד לו)
ונהפכו כל פנים לירקון (ירמיה לו) • גם זה נוטה
ענינו לענין העליון •
- יֵשׁ** • יש ויש תנה את ירך (מ"ב י פו) ישי
מות עלימו קצ' (תלים נה פו) אם ישכם עושים
(בראשית כר מפי) כי את אשר ישנו פה (דברים
כפ יד) אם ישך משלח (בר' מג ד) ענין אחד להם •
- יְשִׁישׁ** • גם שג גם ישיש בנו (איוב פו י'
בישישים חכמה (שם יב יב) ענין זקנה ושיבה •
- ישפה** • תרשיש שהם וישפה (שמות לפ ג)
אבן יקרה הוא •
- יתד** • ויתד תהיה לך (דברים כג יד) תמוש
היתד התקועה במקום נאמן (ישעיה כב כה) וכל
היתדות למשכן (שמו' לח כ) את יתד האהל (שופ'
ד כא) •
- יתום** • יתום ואלמנה (דברים יח) אבי
יתומים (תלים סח ז) •
- יתר** • יתרים לחים (שופטים פז ז) כי יתרו
ספת (איוב לו יא) כוננו חצם על יתר (תלים יא ב)
ואת מיתריהם (שמות לה יח) ואת מיתריו (שם
לפ מ) •

ותשלם מחברת יו"ד

המבאר

קצו) חכמים היה חסר בכל העתקות אשר איר. והיספתי
לפי דברי רש"י בתהלים יו"ל : וכנחם סתר יש לשון יס. כמו
אם ישכם עושים, אשר ישני סה.

קצה) ואת נסחת העתקת שג"ל בפרובה, ובנסחת נוסדון
כחוב עניני בענין ירק. יב"ב עניני בענין ירק. ונראה כי הנדק
בראשונה.